

DIDDELENG A SCHWE'RER ZEIT

D'Geschicht vun der Letzebuenger Jugend am 2te Weltkrich

- Animateur: Héi ass R.D. op 103.9
 Béi eis am Studio wei gewind all Mendes Owens déi Hären
 Jos. WEIRICH a Jos. BENOIT.
 Här WEIRICH, an der leschter Sendung hate mir versprach onse No-
 lauschteren iwert d'Liewen am Arbechtsdengsch, dem sogemamnten
 RAD ze erzielen. Besonnesch ~~mir~~ ^{den} Jugendlécher sin drun intresséiert
 ze erfueren wéi et onse Groselteren ergangen ass, wéi sie eso äl
 ware wéi ~~mir~~ ^{sie} ~~sie~~ ^{hären}
- Weirich: Wéi gesot den 23 Mee 1941 hat de Gauleiter Gustav SIMON den obli-
 gatorischen Arbechtsdengschtesouwuel! fir d'Médercher wéi fir
 d'Jongen vum Joërgank 1920 dekrétéiert. No an no kumen dunn och
 Verwendungen fir déi aner Joërgäng d. h. 1921, 1922 a. e. w. bis nach
 kurz virum der Liberation, och de Joërgank 1927.
 Vum 7ten Oktober 1941 un sinn déi éscht agezu gin an zwar fir
 6 Mént. Wéll zu Betebuerg an och zu Etter Arbechtsdengsch Lageren
 agericht ware gin sinn och Letzebuenger dohinne kom. Awer dat nem-
 men ganz am Ufank. Dono sin déi Méscht Jongen a Pole kom an ech
 zitéieren nemmen e Puer bekannt Uerschaften wéi: POLAJEWO, POSEN,
 GRÜNSTAT, ROGHSEN-WOLLSTEIN, GEMBITZ, DEUTSCHWALDE, PEENEMÜNDE,
 BANTZEN, GNESEN, PINNE, JANNOVITZ. Awer och a Griecheland zu
 SOLONIKI ~~z~~ waren RAD Lager. D'Médercher ware méi a Lageren an
 Deitschland, wéi z.B. SALZKOTTEN, WILDBERGERHÜTTE, WADERSLOT,
 ENGELSKIRCHEN a. e. w.
 Méschtens waren an dest Lageren ronn "200 Arbechtsdengsch Männer"
 dovunner ronn 100 Letzebuenger an 100 Préisen. Well den RAD an
 Déitschland jo scho méi lang bestanen hat waren d'Letzebuenger Jon-
 gen méschtens méi äl wéi déi deitsch. A well d'Manschaftsopstel-
 lung der Gré'ssst no gangen ass, waren déi éscht Gruppen "Stuben"
 hun d'Préisen dat genannt ^{an der buerger Léit. Ein och mischen den} ~~weil~~ ^{ersten} ~~och der~~ ^{zweite} ~~erste~~ ^{dritte} ~~und~~
^{zweiten} ~~zweite~~ ^{dritte} ~~und~~ ^{vierte} ~~vierte~~ ^{aus je 4 Stuben} ~~zusammen~~ ^{zusammen} ~~gesat~~ ^{war}. Aus diesem
 Grond waren och d'Letzebuenger méschtens "Ton angebend". Awer ze-
 réck op Letzebuerg.
 Schon no der Musterung ^{war} ~~war~~ engem Médchen oder Jong war an der be-
 treffender Famill eng gedréckte Stëmmong. Des gow nach méi erdré-
 ckend vun dém Dag un wo de Bréfdreier de Stellungsbefell an d'Haus
 bruecht hat. Un d'Ennertauchen ass nach net eso vill geduecht gin
 well jo allgemeng ugehol gow, dass nach kéng Dodesgefohr am RAD ze
 erwarde wär; ~~Ob~~ ^{Ob} dé'er anerer Seit awer schon mat harde Strofen fir
 den Déserteur gedroht gow an nach mat méi harden ~~for~~ ^{fir} déi Leit déi
 dobéi behölefflech wäeren.
 Awer bestömmt si schon déi Dég ^{virum} ~~virum~~ ^{hémlech} ~~hémlech~~ ^{munnech} ~~munnech~~ ^{Mammentré'n}
 fir hirt d'Médchen oder Jong gefloss.
 Den Dag virum Départ gow de Koffer gepakt an dém virun allen hap-
 sächtlech Iessenwueren ~~versch~~ ^{versch} gowen. Well ~~des~~ ^{des} schon all op Tické'
 en ze bezé'e waren: war an den Dég virdrunbescht méglech gekanster
 gin an net selten war eng ganz oder hallef Hamm, oder eng oder zwo
 Zossissen am Koffer.
 Dest huet och erkläert fir wat d'Kofferen all eso schwéer waren an
 de Papp mam Médchen oder mam Jong bis mat an d'Stad gefuer ass an
 de Koffer geschléft huet. D'Sammelpunkte waren op verschiede
 Platzen. Fir de Minett méschtens am Haff vun der Primärschoul an
 der Strossbuengerstross zu Letzebuerg. An den Haff selwer sin
 nemmen méi zukünfteg "Arbeitsmänner" era geloss gin. Den Addi war
- E Lager war aus*

dann endgültig bei der Part fir an den Haff, an héi konnten dann och méchtens d'Trénen net méi zeréck gehale gin. Mä dann erem bei de Kollégen, a wo én emol e Komerod no längerer Zeit erem gesin huet, huet é sech dann emm méi hart gefilt an de Starke markéiert. Et war awer méi eng gezwonge Fréd; wéll d'Ongewessheet iwer dat wa komme sollt huet stark gedréckt. Da kum den Opruff vun den Nimm an a föneffer Kolonnen gung et am Marsch op d'Gare. Dausende vun Menschen stungen op den Trottoiren lanscht d'Stross fir op d'Gare, an net nemmen Familjen a Bekannter mä och aner Leit déi de "Jongen" äddi wollte soen, ^{an hun} ~~awer~~ dem déitsche Begleedpersonal munnech ~~Unfren~~ ^{heißert} zogerruff hun. Héierunner hun och dé' préisesch Zaldote mat Gewieren, déi Spale'er bis an d'Gare eran stungen néischt géännert. Op der Platz virun der Gare waren nach méi Leit a ganz agressif Riff wéi "Rode Léw huelle" an nach anerer méi schro sin am Ko'er geruff gin.

Op de Perrong vun der Gare ass kén Zivilist kom a wéi déi Zwangsrekrutéiert an de Waggoe sutzen, waren ausser de Gradéierten RAD Leit ké méi ~~drop~~ ^{am Quai}.

An de Waggoen war natierlech décke Kammedi an eso bal den Zuch ugefuer ass, gow ~~vun~~ honnerte vu Stémme, eso hart wéi et nemme gung de "Feierwohn" a "Letzebuerg de Letzebuenger" gesongen. Dese Gesank huet erécht obgehale wéi den Zuch iwert Wasserbelleger Bréck gefuer ass, a vun do un ass och net méi ~~aus~~ de Fensteren eraus gewénkt gin. Héchtens ass emol "dir huere Préisen" oder Knaschtech Préisen" geruff gin wann irgenwo dé'er é stung a geméngt huet missen wénken. Hien konnt jo och ~~net~~ wessen dass Zwangsrekrutéiert Jongen an desem Zuch ~~setzen~~. Op letzebuenger Buedem awer stungen iwerall wo den Zuch lanscht gefuer ass, ~~massech~~ Leit; op de Brécken, an de Garen, ob de Barrieren an hu gewénkt a geruff Och munnech couragéiert Afäll hate Médercher fir hire Jongen äddi ze soen. Eso huet én obémol ~~drei~~ Médercher gesin do stoen ze wénken. Dat ént mat enger rouderr Jupp, dat anert eng weiss an dat ~~datt~~ eng blo. Oder dat éscht hat e roude Fisch, dat zwét e weiss an dat ~~datt~~ e bloen an hun domadde gewénkt. Jé, irgend eng Kombinatioun vun rod-weiss-blo hate se sech afale geloss.

Zu TRE:ER ass da méchtens den éschten Halt gemach gin a vun der Gare aus ass et an déi sogenannt Reiterkasäre gangen. Héi gowen dann d'Zwangsrekrutéiert op déi verschidde Lageren opgedéelt a mam Zuch gong et da weidder. No Warden, da Fueren, erem stoe bliwen, Stonne lang, d'Nuecht duerch, bis d'Ziel méschten a Polen eré'scht war. Oft war et dann den 2ten Dag Owends wann den Zuch entgültig hale bliwen ass an et ~~dann~~ mat grousem Krésch ~~géscht~~ huet: "Alles ~~heraus~~" - Opstellen - An dan mat de schwéere Koffer ass nach 2, 3, 5 km marsché'ert gin bis an d'Lager.

Am Lager sin hapsächlech d'Commando gepaff, mä virun allem gejaut ginn. Fir déi klassesch RAD Wieder, Ausdréck, Uranzungen missten haut d'Préise sech nach schummen, am Platz dass haut derschon erem ufänken sech domadde ze bretzen. Dann huet misse gelé'ert gin "Bette bauen". Dat héscht de Strésak mat dem Kessen an der Decken eckeg Kanten machen. Et waren emmer 2 Better iwert enén. Déi nächs Bekantschaft war mat dem ~~Kammers~~ brot. Dohém war d'Brot zwar rasion néiert an och am Prinzip nemmen op Tickéen ze kréen, mä ~~Kammers~~ bro hatten déi wénegst bis dohi gesch~~madt~~. Fir op d'Brot gow et Gebéss, Marmelade hun d'Préisen et genannt, a Kaffi fir ze zappen.

Den éschten Dag no der Arrivée am Lager kruten d'Jongen d'Arbeitsdienst Uniformen an Zivilgezei gow an d'Valise geluecht déi dann all zezummen an en extra'e Raum kummen, oder och a bestémnte Lageren nach hém geschéckt gowen.

D'RAD Ausrüstung kum an e "Spind", also e schmuele Schaf, a fir ze setzen hat én e "Schemel".

D'Ausbildung ass ugangen "mam Lé'eren "Stillgestanden" - Achtung - Marsch-Marsch - Hinlegen - In den Wald- Marsch-Marsch - Zurück - Marsch-Marsch " an eso weiddere Quatsch. D'Ziel awer vu desem Brëllen an desem Stritzen war d'Persénlech ze zéstéieren, de Respekt virun sech selwer auszuschalten fir dass et spé'der an der Front nemmen nach a wëllelosen, bestiale Gehorsam sollt gin; all Befell auszeféieren a rücksitlos ze muerden an an den égenen Dod ze rennen. Och dat a Reitt a Glied sangen an Zwar hart sangen hat nemmen d'Ziel persénlech Iwerlé'ungen auszuschalten an am Grupp a mam Gruppstur virun ze rennen. Natirlech waren Lidder Texter eso ausgewielt dass se nemmen vum déitschen Erfolleg, vum siegreichen Virmach, vum Endsieg a vun "Morgen gehört uns die ganze Welt", iwerluede waren. Da kum och d'Ausbildung mam Spued. Genau wéi beim Zaldot, an zenter et Gewiere déi un an ob der Scheller ze droe sin, eso ass beim RAD de Spued ze handhaben, ze botzen an ze versuerge.

Genei wéi de Zaldot d'Karabin présentéiert, genei eso ass de Spued présentéiert gin. E Weiddert Vertrieeden wat den Okkupant sech nach gelégt hat, war d'Verédegen vu de Letzebuenger Jongen a Médercher ob de Führer. Héi kum et ganz offt a verschiddene Lageren zon AUsernadersetzungen teschend de "Lager Führer" an den och sturen Letzeburge Munchmol ass et gudd ausgangen, je no der Astellung vum Zugführer oder Abteilungsleiter. Oft gow et awer Haft, mä méchtens kum hé Wuer vun "Lech schwären" iwert letzebuenger Lepsen.

No e Puer Wochen Drill kum dann den Ausmarsch ob d'Arbecht. Ufangs a bis Mett Krich ass un Entwässerungsgrief, Redressement vu Bacheléf an aner Buedemarbechte geschäft gin. Wann én net an déi schlecht Saison gefall war ^{WWK} ~~an~~ des Beschaffegonzeit net all zeslecht, ausser dass vill Jongen net un des kirpedlech Arbecht gewind waren. Den Dag ass Muerges um 6 Auer ugangen an Owends um 9 Auer huet alles missen an de Bette sin.

weiddert,

En Vanert oft geféerlecht Eregness war d'Optauchen vun der "Waffen SS am Lager déi Freiwëllege gesicht hun. Well d'Letzebuenger méchtens gross a solid Jonge waren ware sie speziell viséiert, an et huet oft misse vill Courage sin fir eso wuel de Verspriechen wéi den Dro'unge Stand ze halen. Rosen an zerknirscht sin dann d'Waffen SS Offiziererem fort gängen, ohni Erfolleg béi de Letzebuenger an héchtstens mat e Puer schmächtege Jonke Préisen als Fréiwelleg.

Dat bis elo beschriewend Lagerliewen war dat vun Enn 1941, 42 an och nach délwéis 1943. Déi ufanks 6 Mént dauernd Arbechtdingschtzeit gow herno op 3 Mént erofgesat. D'Wehrmacht huet emmer méi séer d'Zaldote gebraucht.

Besonnesch schlecht ergong et de Jongen vu de Joërgang 1925 a 1926. Den 12ten an 13ten Juli gowe sie a polnesch RAD Lageren zwangs verschléft. Zwar waren dunn schon d'Amerikaner geland awer d'Fronten sin net eso séer géngt Osten gerescht wéi mir Letzebuengeretgären gehat hëtten. Och d'Resistenz Organisatiounen hun déi un Desertion Intresséiert net méi schnell genuch enner Dag kritt. Also hu si mussen goen an der Hoffnung dass et jo nemmen Arbechtdingscht war a virun dem Zwangsrekrutéierung an d'Wehrmacht nach Congé géw gin a bis dohin Letzebuerg befreit wär. Awer et kum anescht. Ufang September gow Letzebuerg befreit an un en Hémmkommen aus Polen war net méi ze denken. Vum halwen August un waren des Jongen schon der Wehrmacht enerstalt a sie hu missen den "Ostwall" bauen fir d'Reichsgebitt virun dem Virdrengen vum de Russen ze retten. Panzergrief a Geschützstellungen gowen ausgegruuen.

Ufank Oktober gowen déi déitsch RAD Männer an den Heimaturlaub geschéckt ér sie an d'Wehrmacht agezu g^g. Wat awer soll mat de Letzebuenger geschéen ? Einstweilen bleiwe se emol nach 6 Woche mé lang am RAD wéi virgesinn.

Vun elo zitéieren ech kurz gefast wat e Bedelegten de Jean MAJERUS 1964 doeriwer geschriewen huet.

Den SS Obersturmführer Portugal ass annoncéiert.

Den 1. an 2. Zuch vun Arbechtdingschtlager sin ob der Arbecht. Am Lager waren also nemmen den 3. a 4. Zuch, déi dunne a de Schulsaal zu Schulzenheim geruff ginn.

Den SS Man versicht d'Letzebuenger vum déitsche Sieg ze iwerzégen an dass et eng E'er fir sie wär herno mat derbei ze sin a mat gehollef hun als déitsch Zaldoten ^{groust} Déitsch Reich opzerichten. Ké vun de Letzebuenger lésst sech natierlech bluffen a jidderén kuckt virun sech. Dest bréngt natierlech den SS Offizéier an d'Roseréi a plötslech bréll'en déi ganz kloer Fro ^{erausplatzt}. "Well, der da wirklech net an déi siegreich déitsch Wehrmacht antrieden. A wéi aus engem Mond kénnt d'Änwert : Nén, mir sin e freit Volleck a mir wéllen eis net an déi déitsch Wehrmacht. Vu Roseréi kachend verlésst den Offizéier de Schulsaal. Ké vun ons Zwangsrekrutéiert war als Held gebuer, awer et waren der emmer ennert ons déi méi couragéiert waren. Eso och héi zu Schlutzenheim.

Zwé Dég no desem 19 Oktober sin 14 Man eraus gesicht gin déi als Vollecksverbriecher a Meuterei emol richtig geschlaff gow, "zuer Sau gemat" wéi d'Préisen dat genannt hun. Och den Obertruppführer vun desem Lager huet Blamage genei esb ^{gud} wéi den SS Offizéier net vergüesst a wollt sech un dese 14 Jungen rächen. Eso guer huet him gedroht wa sie ^{hän} och géwen embregen da wär hien fir Führer Volk, ^{und} Vaterland gestuerwen awer virdrun giw hien der nach e Puer vun dese Letzebuenger Déckkäpp embregen.

Den aneren Dag teucht de Oberarbeitsführer op. D'Jongen gin erem zesumme geruff an déi selwecht Geschicht vum totalen Krichseinsatz de sechere Sieg, an den 20 Juli hätt ^{gewiesen} dass den Nationalsozialismus géng all Gefohren bestoⁿ. An da kum et méi schlém an zwar mat der Drohung, dass hien d'Meuterei vum 19 Oktober net ongestroft kent acceptéieren. Op der Meuterei sting Dodesstrof an e Krichsgericht géf entschéden.

Da gin 3 Nimm opgeruff; PEFFER Johann, MAJERUS Johann an GRASHOFF Nikolaus, déi dann och vun Zaldoten mam Gewier am Uschlag ofgefo'ert ^{Stonnelang} gi si verschéiert a schlieslech am de Schwengestall vun do, enner strenger Bewachung agespart.

Den aneren Dag gi se no POSEN an den Arbeitsgaw geféiert. Héi erem stonnelang an déglang Verhéeren.

Schlieslech de 4 November gi se dem SS Einsatzkommando iwergein, ^{El} si si an de Krallen vun der Gestapo. Natierlech géht et emmer mat néie Verféert weider an der préisescher Hoffnung dass nach weidder Rädelsführer entlarvt kénnte gin. Mä déi 3 hale Stand a kommen an den SS Polizeiprisong vu Posen-Lenzingen. Héi kent e 4te Letzebuenger béi si; den Roger MERGEN. A Schutzhaft bleiwe se wénst Meuterei ^{rücksfeindliche} Kungebung an wéns Wehrzersetzung am RAD. Zesummen mat nach aner Häftlingen aus villen Nationen triede se den Dodesmarsch an d'KZ Sachsenhausen un, ^{den} vom 19. Januar bis 4. Fébruar gedauert huet. Vu Sachsenhausen no Manthausen stierwen d'halschend vun den Häftlingen um Transport.

Onvierstellbar Quälereim, Schloen, këng Verpfegung, néischt ze ^{Wissen} geschwächt gin des Leit regelrecht vun hiren Bewacher an den Dod gedriewen. Vir dat, wat do geschitt ass dierft haut 50 Joër durno nach kën Déitschen éngem richt an d'Ae kucken. Zu Manthausen gowen déi 4 vun enén getrennt. De Roger MERGEN gow am Lazarett zu WELS eso schwéer messhandelt, dass hien sech net méi dovun erkrée kont. Vun dénen 4 kum nemmen én de Jean MAJERUS nés hém.

Wann ech des Schicksaale e besse méi ausféerlech erzielt hu, da

reichsfeindliche

fir ze weisen wéi an dem Ufangs schingendem ongeféerlech an harm-
losen Arbechtsdingscht fir Letzebuenger Jongen déi schwéierste
Calvaire gow. Engerseit hu sie Zéchness vun Fréiheet an Hémeschts-
lé'ft, Hechuerchtung vun onser Grande Duchesse Charlotte an onsem
Land ofgeluegt, och wann se zu Dod gepengecht gowen, an aner-
seits hu sie mat knapp 18 Joër hirt Liewe riskéiert an och gin an
dest schon während Zwangsrekrutéierung an den Reichsarbechtsdingscht

Animateur : Den Här WEIRICH huet ons elo iwert déi völkerrechtswiedreg Zwangs-
anzé ung vun de Letzebuenger an den Arbechtsdingscht am allgemene
geschwat. Här WEIRICH wéi hun déi Diddelénger Jongen a Médercher
des Zeit erliewt.

J.B.

Animateur : Dir Hären WEIRICH a BENOIT, dir hut ons hapsächlech iwert d'Zwang
rekrutéierung vun de Jongen an den Arbechtsdingscht erzielt. Kente
mir net an der nächster Sendung och onsen Nolauschteren iwert
d'Aberuffung vun d'Médercher an der RAD erzielen ?
Fir haut ob jidde Fall merci an da bis den nächsten Ménden.